

Mai nevelési kérdéseink.

Előadás az Múzeum-Egyesület Bölcsészeti-, Nyelvi- és Történettudományi Szakosztályának 1938. január 11-én tartott ülésén.

Előadásomban azokkal a legfontosabb nevelési kérdésekkel szeretnék foglalkozni, amelyekkel honunkbeli minden magyar embernek, akinek szívében fekszik gyermekeink és ifjúságunk jövője, naponként kell szembe néznie. Hangsúlyozom, hogy *nevelési* kérdésekkel kívánok foglalkozni, nem pedig pedagógiai, magyarul neveléstani, vagy nevelésügyi kérdésekkel. Világosan kell látnunk, hogy a *nevelés* más, mint a *nevelés tudománya*, vagy más, mint a *nevelés ügye*. A *nevelés*, az idősebb nemzedék sorsformáló hatása a fiatalabb nemzedékre, ősi, veleszületett ösztöne az embernek. Minden szülő érzi kötelezettségét gyermeke iránt, hogy azt olyan erők birtokába juttassa, amelyeknek segítségével az jobban tudja életét biztosítani és megvalósítani. Nincsen szülő, aki ne nevelne, aki döntően ne alakítaná gyermeke életét, és így ne határozná meg, sokszor egészen végzetesen, annak egész sorsát és jövőjét. A *neveléstan* vagy pedagógia, ennek a nevelői munkának a tudománya, úgy viszonylik a neveléshez, mint az esztétika a művészethez, a logika a gondolkozáshoz, az egészségtan az egészséghez. Előbb van nevelés és azután van neveléstan, azaz az a tudomány, amely rendszeresen és módszeresen meg akar felelni a nevelés minden fontos kérdésére, amely elő akarja írni, hogy milyennek kell lennie az igazi nevelésnek. A neveléstan, mint tudomány, azon fáradozik, hogy a nevelés kényszere alatt álló embernek segítséget nyújtson abban a nagy gondban, amelyet a gyermekek jövőjeért való súlyos felelősség rak vállaira. De nemcsak a neveléstan, hanem a *nevelésügy* is különbözik a neveléstől. Az emberi élet mai formái között a nevelés kényszere nem marad meg kizárólag a család körében. A mai szövevényes társadalmi életben az állam, a társadalom, az egyház, a gazdasági rend és a sajátos kulturális szervek mind igényt tartanak arra, hogy intézményesített nevelő munkán keresztül hassanak a felnövekvő gyermekekre és ifjakra. Ma már nincs olyan közösségi lételeményező, amelyik ne szólana bele a nevelés kérdésébe, amelyik ne jelentene sajátos igényt a nevelés terén. Nos, a nevelésügy éppen azt a magatartást jelenti, amely által egy-egy társadalmi forma intézményesen is beavatkozik a nevelendő gyermek életébe, és amely által a nevelés kérdését szervesen beleépíti többi életnyilvánulásai közé. Az államnak egyik leg-súlyosabb gondja a nevelésügy felkarolása, mert az e téren hozott törvényekkel és intézkedésekkel tud legsikeresebben befolyani arra, hogy az állam jövődjét biztosítani tudja a felnövekvő ifjúságban. Hasonlóképpen az egyháznak is egyik legfontosabb ügye a nevelésügy, mert határozott

parancsa van arra, hogy mindent tegyen meg a fiatalok egyháztagnak nevelése érdekében. A *társadalom*, a *gazdasági* és *kulturális rend* szintén kifejezi a maga igényét a felnövekvő ifjúsággal szemben és ezáltal befoly a nevelésügy alakításába.

A történelmi lét mai helyzetében éppen azt kell világosan látnunk, hogy a nevelés igazi, ősi kérdései elvesznek a szemünk elől. A mai üzemesített életben a nevelés felelősségével elsősorban megbízott szülők nélkülözik annak tudatát, hogy a nevelés főképpen az ő ügyük, ezért a gyermekek nevelését vagy egészen kiszolgáltatják a többi nevelési tényező hatásának, vagy kétségbeesett tétlenséggel szemlélik mindazt, ami a nevelés jelszava alatt történik gyermekeikkel. A nevelés felelősségével felruházott egyén ennek a súlyos felelősségnek terhétől úgy akar megszabadulni, hogy azt egészen ráhárítja a nevelés kérdésével *tudományosan* foglalkozó pedagógusokra és a nevelés ügyét *intézményesen* meghatározó társadalmi formákra. Ma már oda jutottunk, hogy a különböző neveléstudományi elméletek és nevelésügyi intézkedések között elveszett a nevelés igazi érdeke és valósága, éppen azok szüntek meg nevelők lenni, akik legelső sorban vannak arra hivatva, maguk a szülők.

Ez a kis rávilágítás talán megmutatta, hogy miért nem a legfontosabb neveléstani vagy nevelésügyi kérdésekről, hanem nevelési kérdésekről akarok beszélni. Elsősorban éppen a nevelés személyes felelősségét hordozó szülőkhöz szól ez az előadás és ki akarja emelni a nevelés kérdését a neveléstani és nevelésügyi rendszerek halmaza alól. Ez a beállítás azonban nem jelenti azt, hogy ennek az előadásnak semmi köze nincs a neveléstannal és a nevelés közösségi ügyéhez. Ellenkezőleg mind a neveléstannal, mind a nevelésügy képviselői elé oda akarja állítani az emberi életnek azt a valóságát, magát a nevelést, amelyre a neveléstannal és a nevelésügy vonatkozik. Figyelmeztetés akar lenni, hogy sem a neveléstannal, sem a nevelésügy szolgálatában nem szabad elszakadni a végső kérdéstől, magának a nevelésnek a kérdésétől. Erre ma mulhatalanul szükség van, mert a neveléstannal és a nevelésügyek vitelét is fenyegeti az a veszedelem, hogy a nevelés igazi céljától eltérőleg, idegen célok szolgálatába állítják a nevelői munkát. Mivel ez az előadás a nevelés kérdésével tudományos formák között akar foglalkozni, maga is neveléstani alkotássá válik; mivel a nevelői munka sikeresebbé tételére akarja szolgálni, maga is nevelésügyi tényezővé lesz. Mindezek ellenére mégis megkíséreljük rámutatni arra, hogy akkor vagyunk igazi pedagógusok, azaz a nevelés kérdésével tudományosan foglalkozók és a nevelés nagy közösségi ügyének igazi képviselői, ha a nevelés igazi nagy kérdéseinek megvilágításán és megmutatásán tudunk fáradozni.

I.

1. A nevelés kérdése körüli tájékozatlanságból és zavarból mindenkinek előtt a *nevelés céljának* kérdése mered elénk. Miért kell, helyesebben *mire kell* a gyermekeket és az ifjakat nevelni? A *szülők* azt válaszolják, hogy minél sikeresebb, boldogabb, teljesebb életre szeretnék gyermeküket nevelni. Minden szülő előtt végső célként áll saját gyermeke *boldogulása*

és boldogítása, éppen ezért a nevelés számára sem tudnak a szülők más célt kitűzni, mint gyermekük boldogítását. *Segíteni kell a gyermekeknek, hogy minél életrevalóbb, ügyesebb, érvényesülni tudóbb ifjak és felnőttek tudjanak lenni.* Minél korábban minél nagyobb egyéni sikereket érjen el az ifjú, minden tekintetben tünjék ki társai közül, kerüljön az élre, mert különben hátra fog maradni az élet nagy versenyében.

A szülők azonban aggódva látják, hogy ma nem olyan könnyű az egyéni boldogulás, mint volt régebben. A nevelés mellé protekció, pénz és sok-sok szerencse is kell, hogy valaki elérje azt a helyzetet, amelyben meg tudja vetni a maga és elkövetkező családja jövődjét. A kisebbségi magyar ifjúnak ma éppen nehéz megalapoznia saját szerencsáját. Ez az érzés ott ül minden szülőnek a lelkén, amikor a gyermekek nevelésének kérdésével foglalkozik.

Ezen a nehézségen felül azonban azzal is szembe kell néznünk, hogy a nevelésügy különböző tényezői: *az állam, egyház, társadalom stb. mind beleszólának a gyermek nevelésének kérdésébe,* mégpedig mindig úgy, hogy az általunk dédelgetett boldogulási céllal szemben valami olyan célt állítanak a nevelendő ifjú elé, amely az *egyéni boldogulás feláldozását jelenti.* Az állami célkitűzés szerint nem az egyéni boldogulás, hanem a jó állampolgárság a nevelés célja. Arra kell az ifjúságot nevelni, hogy egyéni célkitűzéseit rendelje alá az állam érdekének. Az állam, hogy ezt a célját elérje, az egész iskolai nevelést minden tekintetben meghatározza és a legszűkebbre korlátozza a többi nevelésügyi tényező beleszólását az iskolai nevelésbe. Sőt újabban nemcsak az iskolai nevelést, hanem az iskolán kívüli szabad nevelést is mindeztől kezébe veszi az állam. Öt-hat éves korától egészen a katonaságig a jó állampolgárrá nevelés igényének érvényesítésével az állam lesz a nevelés legelhatározóbb szerve. Az *egyház,* mint nevelési tényező, az egyéni boldogulással szemben az Isten akaratának feltétlenül engedelmeskedő, hívő és szeretetben szolgáló emberben látja a nevelés igazi célját. A maga céljait kereső ember elé oda állítja a legmagasabb célt: szolgálni Isten dicsőségét és az embertársak javát. Magának Istennek a nevében állja útját annak az elképzelésnek, amelynek végén a mi nevelési célunk az önmagának és önmagában élő boldog embert látja. A *társadalom* szintén kereszteli elképzeléseinket: egyre több szaktudást, egyéni ügyességet, rátermeltséget követel azoktól, akiknek munkáját igénybe veszi. Okosan kiválogatja a legalkalmasabb embereket, hiszen ma nagy a választék ember- és munkás anyagban. De ezenfelül a társadalom tekintettel van az összeköttetésre, születésre és sok más olyan tényezőre, amelyek kevés embernek állnak rendelkezésére. A *társadalom leginkább olyan élettényezők nevelését és öntudatosá tételét követeli a neveléstől, amelyek a valóságban igen kevés emberben vannak meg.*

Mindezekhez a tényezőkhöz hozzá kell venni, hogy mai helyzetünket lényegesen meghatározza az a *kisebbségi sors,* amelyben élünk. Kisebbségi nemzetközösségünk elvárja, hogy az itt élő fiatal magyarok a kisebbségi sors öntudatos és áldozatos vállalására nevelődjenek. Mindenek előtt azt kívánja, hogy *egyéni áldozatokat hozzunk nemzeti sajátosságaink megtartásáért, vállaljuk a magyar mivoltot még akkor is, ha azzal egyéni*

kereszthordozás, hátramaradás és ezer próba jár. Kisebbségi mivoltunkból következő életigényünk megköveteli, hogy a közösségünkhöz tartozó ifjúság egésze öntudatosan birtokolja és hordozza a sajátos magyar kultúrkincs teljességét, ennek elsajátításához pedig komoly nevelői munkára van szükségünk. De még ennél is nagyobb követelményekkel lép elénk a kisebbségi közösség nevelői igénye: a kisebbségi életből mi még csak a kérdéseket, a megoldatlan problémákat látjuk, csakis öntudatos neveléssel lehet elérkezni oda, hogy ezekre a kérdésekre a felnövekvő új kisebbségi ifjúság életerős válaszokat is tudjon adni.

Az állam és az egyház, a társadalom és a kisebbségi sors azt a követelést támasztja, hogy mondjunk le arról a nevelési célról, amely gyermekeink boldogulásának és boldogításának elérését akarja szolgálni.

Világos, hogy egy gyermeket csakis egy célra, egy központi célra való állhatatos figyelemmel lehet egészségesen nevelni. *A nevelés céljában éppen azért mutatkozik olyan nagy bizonytalanság, annyi kapkodás, kétségbeesés, mert a saját igényünkkel szemben fellépő nevelésügyi igények és saját elképzelésünk között sehogy sem tudjuk az egységet megtalálni.* Szüntelenül csak azt érezzük, hogy nem tudjuk gyermekeinket azzá nevelni, amivé szeretnénk, mert azoknak sorsát és nevelését ezer rajtunk kívül álló tényező alapvetően meghatározza. Hányan próbáltak, éppen a legértékesebb honunkbeli magyarok közül, ezen úgy segíteni, hogy gyermekeik jövődjéért itt hagyták ezt a nehéz földet. A kérdések elől való megfutas azonban nem jelenti a kérdések megoldását.

2. A nevelés célját tekintve tehát ez az alapvető kérdésünk: *miképpen lehet egy olyan egységes célra irányítani nevelői munkánkat, amelyben egészséges harmóniát találnak mindazok a célok, amelyeket a különböző nevelési tényezők állítanak gyermekeink elé, és amely célnak megvalósítása nem áll ellentétben gyermekeink életsikerével sem?* Egy olyan magas és nagy befogadóképességű új célba kell nevelésünket beágyaznunk, amelyben benne van az állampolgári nevelés igénye, az egyház nevelő munkájának célja, a társadalom követelése, ahol gyermekeink egyénisége is megtalálja valamennyi tehetségük kibontakozásának útját, és amely legsikeresebben biztosíthatja kisebbségi öntudatosodásunk ügyét is. Ennek a gondolatnak fölülte kell lennie mindazoknak a célkitűzéseknek, amelyeket fent ismertettem; ennek a gondolatnak valami egészen új gondolatnak kell lennie, hogy válasz tudjon lenni arra a nagy kérdésre, amelyre az elébb rádöbbsentünk. Ez a nevelői gondolat, a nevelés céljának új megfogalmazása nem lehet más, mint az *igazi keresztyén nevelés gondolata.*

Mi ennek a gondolatnak a lényege? A keresztyén gondolat az egyetlen reális gondolat, amelynek alapján bármilyen kérdésről valóban sikeresen lehet beszélni. Lényege abban áll, hogy az embert beállítja a maga igazi helyére: Isten és embertársai közé. Ez a gondolat nyílt hadüzenet minden hamis és önző individualizmus ellen, mert nyíltan kimondja, hogy az ember életének célja nem önmagában, nem önmaga érdekeinek szolgálatában, hanem *Isten akaratának szolgálatában* van, ő pedig azt kívánja, hogy iránta való engedelmisségünket, szeretetünket *itt a világban az emberek között* mutassuk meg. A keresztyén gondolat szerint az embert felülről meghatározza Isten, aki világosan megmondja, hogy az

ember önmagában, Isten nélkül a világ ellentétesen lökő erői közt meg nem állhat. Isten a keresztyén ember élete alá szilárd alapot ad, rámutatván önmagára, aki dacolt minden emberi erő kifejtéssel szemben. De ugyanakkor rámutat Isten a felebarátra és azt mondja, hogy életed igazi tartalmát a másik ember iránti szolgálatod adja; a magános élet a bűnös élet, a másikkal együtt élő, a másikért szolgáló élet az igazi emberi élet. A keresztyén ember élete tehát kétfelé tekint: felfelé Isten felé és maga mellé a másik ember felé.

Ebből a beállításból pedig a nevelésre nézve az következik, hogy a keresztyén nevelésnek teljes egységben álló kettős célja van: rásegíteni a növekedésben levő embert arra, hogy életét ráépítse az egyetlen biztos alapra, Istenre, és ezzel az életével készüljön föl embertársai szolgálatára. A keresztyén nevelés célja Isten előtti felelősséggel mindent megtenni, hogy az új emberi ivadékok minden képességüket minél teljesebben kifejlesszék, azokkal minél több ember szolgálatára legyenek képesek. E gondolat szerint az ember egyéniségét *ki* kell nevelni és *ki* kell művelni, de a kiművelt és kinevelt embert állandóan *bele* is kell nevelni mindazokba a közösségekbe, amelyekben élete halad.

Ez a nevelési cél nem légtüres térben való elképzelés és nem menekülés az adott tények és helyzet elől, ellenkezőleg: teljes számolás azzal és a leggyőzedelmesebb szembenézés vele. Ez a nevelés legnagyobb felelősséggel törekszik arra, hogy a gyermekben szunnyadó képességeket és adottságokat kifejlessze, öntudatosítsa, de egyben mások szolgálatába is állítsa. Az egyéniség biztosítása mellett elismeri azoknak az emberi közösségeknek létjogát, amelyekben az ember valódi élete zajlik, amelyeknek védelme alatt és keretei között biztosítható az emberi élet, és ezeket a társadalmi kereteket új emberekkel akarja céljaik igazi szolgálatára segíteni. Minél öntudatosabban történik ez a keresztyén nevelés, annak nyomában annál jobban kifejlődött egyéniségek támadnak és lépnek be a legkülönbözőbb emberi társadalmi közösségekbe, hogy ott igazi felelősséggel tudják szolgálatukat embertársaik javára betölteni.

3. Mit jelent ez a keresztyén nevelési gondolat a mi *sajátos kisebbségi helyzetünkben*? Mindenek előtt *belső bizonyosságot* nyújt a nevelés szerteágazó kérdései között. Ez a biztonság először is abban mutatkozik, hogy az időbeli akadályok fölött meglátom azt a célt, amelyért minden esetben és minden körülmények között lehet és kell szolgálni. Gyermekem egyéni boldogulását igazán csak úgy tudom munkálni, ha a keresztyén nevelési parancsnak engedelmességek, Istennek tartozó felelősséggel munkálkodom azon, hogy gyermekem egyénisége minél teljesebben kibontakozzék, és ő ezzel a kibontakozott egyéniségével beleállhasson minden igazi közösség szolgálatába. Minden idői nehézségünkön csakis ez az örökkévaló és éppen ezért mindig alkalomszerű szempont tud keresztyénül segíteni. Mi azt mondjuk, hogy nem érdemes gyermekünknek különös és magasszínvonalú nevelést adni, mert a mai körülmények között úgy sem találhatja meg azt az életpályát és életszínvonalat, amely arányban van képzettségével. Ezzel szemben a keresztyén nevelői gondolat azt mondja, hogy az ember értékét nem az általa elnyerhető állás, hanem az öntudatosított és kifejlesztett képességeknek mások javára

való felhasználása méri meg. Nekünk nem azért kell nevelést adnunk gyermekeinknek, hogy neveltetésük által pozíciót biztosítsunk számukra, hanem azért, hogy minden képességükkel öntudatosan és felelős módon szolgálni tudó, igazi emberekké tudjanak lenni. Az ilyen emberek Isten gyermekei, és nekünk nem szabad felednünk, hogy Istennél nagyobb protektor, befolyásosabb valaki nincsen. Ő minden esetben és minden bizonnyal ad életlehetőséget annak, aki az iránta való engedelmisségben és a benne való bizalomban nevelődött fel. A mai különféle kalandos, negatív gondolatokkal szemben egyedül a keresztyén gondolat mutatja meg, hogy *mi az állam jelentősége az ember életében*. Ez a gondolat pontosan kijelöli az állam helyét Isten világrendjében és kötelez az állam tiszteletére. A keresztyén nevelés céljában benne van a jó állampolgári nevelés igénye is, de az állami nevelés által hangoztatott nevelői célt igazi tartalommal csak a keresztyén nevelés tudja megtölteni. Ez a nevelés rámutat arra, hogy az államot ne önmagáért való, vagy üres életkeretnek, hanem a benne élő polgárok javát szolgáló közösségnek kell tekintenünk. A keresztyén nevelés az állampolgári nevelésben mindig a polgárrá, az egymás külső javán munkálkodó emberré való nevelést hangsúlyozza. A keresztyén nevelés a leghatalmasabb emberi közösség, az állam mellett mindig döntően hangsúlyozza az *egyházi közösség* történelemfeletti, isteni valóságát. Az időben élő embert föléje emeli az időnek és ráállítja azokra az örökkévaló alapokra, amelyeken a legzordonabb történelmi válságok közt is biztonságban tud megállani. Nem lehet kellő mértékben hangsúlyozni, hogy ma komoly egyházi nevelés nélkül egyáltalán nem tudjuk gyermekeink jövőjét és életét biztosítani. Csakis az egyház lelki nevelésén keresztül tudja megtalálni ifjúságunk azt a kemény, szilárd lelket, amely képes megtartani a mostani örvénylő változások áradatában, és amely által, minden társadalmi, születési és foglalkozásbeli ellentétet legyőzve, valóban testvér tud lenni. És ez a keresztyén gondolat tud megtanítani arra, hogy a társadalom különböző életnyilvánulásaiban: munkában, közterhek és hivatalok vállalásában ne a saját magunk tisztességtelen előrehaladásának alkalmait, hanem a mások iránti szolgálat és segítség tereit lássuk. Csakis az így élő keresztyén emberek tudják helyreállítani azt a kölcsönös bizalmat, megerősíteni azt az összetartást, amely alapja minden közösségi életnek, így a mi kisebbségi életünknek is. De ez az élet nem alakulhat ki addig, amíg nem neveljük rá magunkat és gyermekeinket. Öntudatos és igaz keresztyén neveléssel válik valóra az igazi kisebbségi élet, és alakulnak ki azok a sajátos életszerveink, amelyek jövőnket és benne gyermekeink jövődjét is biztosítani tudják. Végül higgyük el, hogy ezzel a neveléssel *gyermekeink boldogságát* is leginkább tudjuk elősegíteni. Valóban boldog jövődjé lesz azoknak a gyermekeknek, akiket komoly, öntudatos, a való helyzettel számoló, illúzióktól mentes nevelő munka fog felkészíteni éppen arra az életre, amelyet nekik kell élniök. Boldogtalanságra, belső meghasonlásra neveli a szülő gyermekét, ha naiv álmokban ringatódva, minden másra való tekintet nélkül, a magános életsikerekre igyekszik előkészíteni. *Igazán boldoggá csak azt a nemzedéket tudjuk tenni, amelyiket megtanítottuk a világot reálisan látni, amelyet rásegítettünk*

minden képességének és adományának öntudatos használatára, és amelyiket bele tudunk állítani a közösség igazi szolgálatába.

Ennek a nevelői célnak kell minden itt élő magyar szülő és nevelő előtt állania.

II.

A neveléssel kapcsolatos másik kérdésünk az, hogy *ki nevelje és milyen nevelői tényezők hatásának tegyük ki a gyermeket és az ifjúságot?*

Az ősi nevelési szerv a család és a családon belül a szülők. Tulajképpen minden más nevelési szerv a családnak a kivételése, meghoszszabítása, több család nevelői munkájának összetétele. Miért van ma akkora bizonytalanság a neveléskérdések körül? Azért, mert a nevelés és a nevelő tényezők munkája elveszítette szerves kapcsolatát a nevelés ősi fészkeivel, a családdal, mert a család is vagy lemondott az öntudatos nevelés igényéről, vagy nem tudta követni azokat a kényszerű nevelési igényeket, melyeket legelső sorban az állam állított a gyermekekkel szemben. Ma, amikor annyi nevelési tényező akarja teljes mértékben meghatározni és formálni a felnövekvő ifjúság életét, a keresztyén nevelői gondolat mindennél hatalmasabban és erőteljesebben hangsúlyozza, hogy a *nevelésbeli egyensúlytalanságok, ferdeségek és egyoldalúságok csakis az öntudatos családi neveléssel oldhatók meg.* Ennek a komoly családi nevelésnek azonban tartalmat és célt kell adni. A családi nevelés nem tarthat csupán addig, míg a gyermek iskolába kerül; folytatódnia kell mindaddig, míg valaki ki nem lép a család kötelekeiből. Nem merülhet tehát ki abban, hogy számbaveszi és ellenőrzi a családon kívülálló nevelői tényezők munkáját. A családi nevelésnek sokkal többnek kell lennie, mint az iskolában meg nem kapott pofonok és szidások kiosztogatásának. *Magyar nemzeti kultúránk* ápolóinak és továbbadóinak hovatovább családi otthonainkat kell tekintenünk. Csodálkozunk kell, hogy még egyetlen művelődési, vagy nevelési szervünk sem alkotta meg az itt élő magyar családok könyvét, amely egyúttal a családi nevelés egyik legfontosabb eszköze is lenne. Csakis az egészséges családi közszellem tudja ifjúságunk lelkületét a *kisebbségi életre alkalmassá* tenni. A családban kell az ifjúnak megtanulniuk az engedelmes, áldozatos, másért élő *szolgálat* értékét. Ahol a család elveszítette az életkedvet, ahol a családi tűzhely körül az ifjú csak örökös sopánkodást hall, onnan vagy elmenekül, vagy maga is hasonló sötétlátásba süllyed. A családban kell az ifjúságnak megtanulnia a *munka szeretetét* és megbecsülését. Sajnos, az elpuhult, modern család félti és óvja az ifjakat a munkától, pedig a napközben végzett pár órai komoly házimunka és a szünidők komoly elfoglaltságban való eltöltése mérhetetlen szellemi tőkét, néha tekintélyes anyagi hasznot is jelent a család és ifjú számára. A családban kell megtanulnunk, hogy minden munka értékes, legyen bármi is a formája, és nem kell majd szégyenlenünk, ha magasabb képesítéssel egyszerűbb munkát kell elvégeznünk. Annál több örömmel lesz tele a családi ház, minél komolyabb és öntudatosabb munkába kezdenek a szülők. De ezt a munkát minél korábban meg kell kezdeni, és ha megkezdettük, sokkal öntudatosabban kell végez-

nünk. Ismétlem, komoly és tartalmas családi nevelés nélkül minden más nevelési munka elveszíti értékét, és igen könnyen nem hasznára, hanem ártalmára lehet gyermekeinknek.

2. A család után az *iskola* a másik fontos nevelői tényező. A legszembetűnőbb nevelői kérdések éppen az iskolával kapcsolatban merülnek fel bennünk. Mire való az iskola, mit adhat a gyermekeknek és mit várhatunk tőle? Ma általában bizonyos magasabb életlehetőségekre képesítő *bizonyítványt*, vagy hasznos *szakismereteket* szoktunk az iskolától várni. Az elemi iskola felkészít a középiskolára, annak végeztével eljutunk az egyetemre. Mivel az iskoláztatás drága, joggal el is várjuk, hogy az iskola pénzünkért bizonyítványt adjon gyermekünk kezébe. E mellett *gyakorlati* nevelést várunk az iskolától, haragszunk, ha olyan ismereteket is közöl, amelyeknek a gyermek közvetlen gyakorlati hasznát nem veszi. Miért kell latin nyelvet, magasabb matematikát tanulnia, hiszen úgy sem lesz a mi gyermekünkéből latintanár, vagy számtantudós; mi valami gyakorlati pályára szeretnők őt küldeni. Ezek a gondolatok az iskola céljának helytelen felfogásából származnak. Az iskolai munkának központjában kétségkívül az ismeretek közlése áll. De az ismeretek közlése önmagában még nem cél. Az ismeretek közlésével kettős célt szolgál az iskola: egyfelől arra törekszik, hogy az emberi élet legkülönbözőbb területeiről összegyűjtött ismeretekkel öntudatosá tegye az ifjú minden szellemi és testi képességét, másfelől azt akarja, hogy ezeken az ismereteken, mint nyitott ablakokon keresztül, megismertesse az ifjúsággal a világot, amelyben él. Az emberi élet legnagyobb és legfontosabb adománya a gondolkodó képesség. Minél fejlettebb, öntudatosabb, hajlékonyabb, kezdeményezőbb erejű ez a képesség, annál több életsikere lesz annak, aki azt hordozza. Nos, mivel lehet az emberi elmét jobban csiszolni, mint éppen a legelvontabbnak és legfeleltesebbnek látszó tudományokkal? Mi tanít meg jobban a logikus és helyes gondolkozásra, mint a latin nyelv belső törvényszerűsége, vagy a matematika? Valahol olvastam egy cikket arról, hogy a kereskedelmi életben sokkal inkább megállják helyüket azok, akik nem kereskedelmi szakiskolát, hanem főgimnáziumot végeztek. Miért? Azért, mert a gimnázium sokkal inkább kifejlesztette a kereskedelmi élethez szükséges gyors és pontos gondolkozást, mint a kereskedelmi iskola szakképzése. Viszont a gimnáziumi munkával kiképzett elme roppant gyorsan meg tudja tanulni azokat a formális szakismereteket, amelyek a kereskedelmi pályához szükségesek. Milyen fiatalságra van szükségünk? Feltétlenül olyanra, amelyik minden adott *emberi képességét kifejlesztette*, amelyik minden adott és kifejlesztett emberi képességével *öntudatosan élni is tud*. Az iskola ezt a munkát végzi, ezt a munkát követeljük ma az iskolától. Ne jó bizonyítványt, hanem öntudatosított embereket várjunk az iskolától. Csakis az az ember ismeri és ismerheti az életet, akinek minden emberi képessége öntudatosá van téve, mert az ember a szellemi képességein keresztül kapcsolódik bele a világ életébe. Nos, az iskolai munkától éppen azt várjuk el, hogy magának az ezerágu valóságnak ismeretére készítse fel a gyermekeket. Mi magunk otthon azzal pótoljuk ki az iskolai tanító munkát, hogy az ismeretanyag és az ismeretanyag által kifejezett élő valóság

között teremtsük meg a szerves kapcsolatot. A családi nevelésben kell megadni a gyakorlati alkalmat, hogy az iskolai tudást az ifjúság fel is használja.

Végül nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy az iskolában *közösségi nevelést* kap az ifjúság. A jó iskola egészséges szellemű osztályai pár hét alatt közösségi lényé gyúrnák az önző individuálistákat, vagy lehetetlenné teszik számukra az életet. Sok-sok áldás fakad iskoláink osztályainak demokratikus szelleméből. Ahol öntudatos tanári munka irányítja ezt a kis közösséget, ott valóban a nagy közösségi élet kis modelljévé, gyakorlóterévé lehet tenni az iskolát, ennek pedig sokkal nagyobb jelentősége van mindenkire nézve, mint az igazságtalanul követelt, vagy megszerzett jó bizonyítványnak. A bizonyítvány is annál jobb lesz, minél inkább öntudatosodik a gyermek képessége az iskolában, minél inkább megismeri a való világot és megkezdi első lépéseit társadalmi téren. Az igazi sikeres diákélet titka: rájönni saját egyéniségünk páratlan értékeire, rádöbenni a való élet tényeire és öntudatosan bekapcsolódni egy sokszor szeszélyes, kiszámíthatatlan közösségnek, az osztálynak életébe. A szülők arra segítsék a gyermekeket, hogy az iskolát így tudják nézni.

3. Az iskola mellett egy egész csomó *szabad nevelői munkaközösségben* kell gyermekeinknek részt venniük. Ezek közül azokban, melyeket az állam létesített, kötelező ifjaink részvétele, az egyházak pedig egyéni jószándéktól teszik függővé az általuk kitűzött szabad keretekben való részvételt. Ezekkel a szabad keretekkel minél öntudatosabban kell élni ifjúságunknak, mert ezek tanítják meg őt az igazi, egymásért szolgálni tudó társadalmi életre. Itt látja meg az ifjú azokat a módokat, amelyeken keresztül *életté tudja tenni az iskolában szerzett elméleti igazságokat*. Itt lehet a tanult anyag és az élet közötti szerves szálakat is meghúzni. Ne tekintsük tehát ezeket az alkalmakat olyanoknak, amelyek haszontalanul rabolják el gyermekeink szabad idejét. Ezekon a mozgalmakon keresztül ismeri meg az ifjú az *ifjúság* sokszor egész világra kiterjedő *nagy közösségét*, amint ezt pl. a cserkészetben, vagy a különböző egyházak ifjúsági világmozgalmaiban lehet látni. Mostani kisebbségi helyzetünkben különös jelentősége és súlya van minden ilyen szabadkeretű ifjúsági mozgalomnak. Ha öntudatosan tudunk azokkal élni, kimondhatatlan áldások fakadnak nyomukban.

4. Döntő befolyású nevelői tényező továbbá maga az egész *társadalom*, az az általános emberi közösség is, amelyben gyermekeink és ifjaink benne élnek. Semmi sem alakítja ifjúságunk életét annyira, mint az őket körülvevő társadalom. Nagyon jó lenne, ha a társadalom a legértékesebb élethatásokkal gazdagítaná az ifjúság életét. Sajnos, ennek éppen ellenkezője tapasztalható. Az ifjúságot természetesen nem lehet a társadalomtól elzárni, sőt minél inkább el akarjuk szigetelni, annál inkább fog iránta érdeklődni. Mi csak azt tehetjük, hogy *megnyitjuk az ifjúság szemét*, hogy a társadalmi életet kritikával tudja nézni, a káros hatásokat elhárítani, az értékes megnyilvánulásokat mérlegelni képes legyen. Alkalmat kell adnunk az ifjúságnak arra, hogy *lásson igazi, helyes és tiszta társadalmi életet*, hogy ennek értékéről és a másik társadalmi élet értéktelen-

ségéről meg legyen győződve. Nem elég, ha a szülő és iskola tiltja az ifjakat a rossz társaságtól; nekik maguknak kell alkalmat adniok arra, hogy az ifjúság igazi társas alkalmak között tudjon élni.

E mellett azonban mindent meg kell tenni, hogy a *társadalom közszelleme megváltozzék* a nevelési kérdések és tényezők megítélésében. Hogyan várjunk annak az iskolának tanáraitól igazi nevelői hatásokat, amelyeknek nevelőit éppen mi tesszük gúny tárgyává gyermekeink előtt az ebéd utáni csemegézés közben? Hogyan követelhet az a társadalom komoly nevelői munkát a tanároktól, amelyik mindent megtesz, hogy a nevelői munkát sajtóban, irodalomban és közbeszédben minden tekintetben lekisebbitse? Itt nem a féltett tanári tekintély megvédéséről, hanem fontos nevelési érdek védelméről és ápolásáról van szó.

Végül a *barátkozásnak*, mint nevelési tényezőnek is óriási szerepe van az ifjúság életében. Különösen a kamasz korban senki sincs az ifjúra nagyobb hatással, mint éppen a barátja. Ebben a korban meginog a szülők és tanárok iránti bizalom: ők megcsontosodott, vén emberek, akik nem tudják az ifjúságot megérteni, éppen azokat a kérdéseket titkolják el az ifjúság előtt, amelyek őt leginkább érdeklik, viszont a barátok felvilágosító munkája, pad alatt tovább adott könyvei minden titkot felfednek az ifjak előtt. Módomban volt tapasztalni, hogy egy más iskolából kicsapott kamasz mekkora tekintélyre tudott szert tenni a jámborabb régi osztálytársak között. Ezen a veszedelmen csakis úgy lehet segíteni, ha mi nevelők és szülők próbáljuk meg tanítványaink és gyermekeink barátaivá lenni. Nem könnyű, de végtelenül hálás feladata ez minden nevelőnek. Már jó korán meg kell előznünk, hogy mások világozták fel gyermekeinket, és rá kell segítenünk az ifjúságot arra, hogy az igazi barátság milyen áldások forrásává lehet. Éppen itt van óriási jelentősége azoknak a szabad ifjúsági nevelői közösségeknek, amelyeket iskoláink munkába állítanak.

Mennyi keretben folyik ifjúságunk nevelése: iskola, egyház, szabad közösségek, barátok, társadalmi alakulatok! Ezek mind az ifjúságunk életének formálására törekszenek. Csakis a komoly családi nevelés tudja ezt a sokágú munkát egy ágba összefogni, és kipótolni mindazt, ami ezeknek a közösségeknek munkájából hiányzik.

III.

A hivatásos nevelők szolgálhatnak bő példával arra nézve, hogy milyen összevisszaság uralkodik ma a nevelés *módszeri* kérdései körül. Szemünk előtt mondják ki a halálos ítéletet alkalmasnak bizonyult módszerek fölött és folynak kísérletek új módszerek kipróbálására és meghonosítására. De jelenleg nem az a célunk, hogy erről az inkább pedagógiai, mint nevelési kérdéstről tárgyaljunk. Főkérdésünk az: *miképpen lehet a különböző nevelő tényezők munkáját a családi nevelésben egyensúlyba hozni és kiegészíteni?*

Minden nevelői módszer közül legértékesebb a *személyes hatás*. Az iskolai élet mechanizmusát semmivel sem lehet sikeresebben kiegészíteni és ellensúlyozni, mint azzal a személyes hatással, amelynek gyakor-

lásában elsősorban a szülőknek kell előljárniok. Nincs jogunk gyermekeinktől azt remélnünk, hogy mások legyenek, mint amilyenek mi vagyunk. Várhatjuk-e, hogy gyermekeinkben üdébb, tisztább lélek lakjék, ha mi nem akarunk érettük megváltozni? Olyanokká kell lennünk, mint amilyenekké gyermekeinket akarjuk tenni. De nemcsak a szülőknek, hanem a társadalmi szervezeteknek minden nevelői munkának alapja: munkaadónak, hivatalfőnöknek, a társadalmi szervek vezetőinek olyan példásan kell élniök, hogy minden magatartásukat, mint követendő állíthassák ifjúságunk elé. Az első módszeres fogás tehát egész életünk megváltoztatását kívánja.

A másik módszeres lépés, amelyet követnünk kell, az ifjúság *gyakorlaltása, szoktatása, munkába állítása*. Azt a nagy intellektuáлизmust, amelynek iskolás nevelésünk rabul esett, semmivel sem tudjuk jobban ellensúlyozni, mintha családi közösségünkben vagy szabad nevelő alkalmaink között mindent megteszünk, hogy ifjúságunk határozott tevékenységeket végezzen a nevelői munkában elsajátított gondolat, szándék és terv élletté és gyakorlattá változtatására. Egészen fiatalon bele kell az ifjúságot gyakorlaltatni abba, hogy egyellen tisztességes munka sem szégyen, hogy felnőtt korában se essék kétségbe, ha esetleg „rangon aluli” munkakört kell betöltenie.

A *jó könyvről való gondoskodás* elengedhetetlen feltétele kisebbségi népközösségünk nevelői munkájának. A jó könyvet meg kell írni és el kell juttatni az ifjúsághoz. Külön kérdés tárgyává lehetne tenni az ifjúsági irodalom problémáját. Ez most nem céлом. Nekünk, mint közösségnek, számba kellene vennünk, hogy milyen könyvei vannak a mai ifjúságnak és milyen könyvekkel kellene legsürgősebben kipótolni a meglévő könyvek sorozatát. Kimondhatatlanul nagy szolgálatot teljesítene az, aki ezt a kérdést kellő felkészültséggel és külső lehetőséggel kézbe tudná venni. Annak ellenére, hogy hivatásos ifjúsági íróink alig vannak, mégis az a helyzet, hogy sok olyan könyvünk van, amelyiknek el kellene jutnia az ifjúsághoz, és ezek azért nem jutnak el, mert a kérdést nem látjuk a maga teljes súlyában. Egy jó könyv néha egész életre meg tudja életünket határozni; hogy a rossz könyvek mit rontanak, arról nem akarok most beszélni.

Mindennél fontosabb lenne, hogy fiaink közvetlen tapasztalattal ismerjék meg azt a földet, melyen élniök kell. Föltétlen gondoskodnunk kell arról, hogy gyermekeink és ifjaink a körülményekhez képest kisebb vagy nagyobb *utakat* tudjanak tenni. Istennek hála, ifjúságunkban a cserkészlet egészséges útmutatásokat és ösztönzéseket ébresztett ezen a téren. Intézményes és családi nevelésünkbe szervesen kell beleiktatnunk a hosszabb vagy rövidebb utazásokat, kirándulásokat. Ezek az alkalmak nemcsak arra adnak lehetőséget, hogy ifjaink látóköre táguljon, hanem feltétlenül közelebb hozzák egymáshoz a szülőket és gyermekeket, a tanítókat és gyermekeket.

Végül el kell jutnunk oda, hogy *minden intézményünk és minden egyes sorstársunk* minden tekintetben szívére vegye és legkomolyabb felelőssége tárgyává tegye kisebbségi nevelésünk ügyét. Világosan kell látnunk, hogy új helyzetünkben mindaddig nem számíthatunk igazi élet-

sikerekre, amíg itteni életünk titkát magunk és közösségünk számára meg nem oldottuk. Azt pedig váltig vallom, hogy egy új életformában semmiképpen sem tudunk boldogulni, amíg arra rá nem nevelődtünk, amíg arra gyermekeinket rá nem neveltük.

A nevelés kérdése körül tapasztalható sok bizonytalanságunk szer- ves következménye annak az általános bizonytalanságnak, amelyben minden tekintetben benne vagyunk. Olyan mértékben fog csökkenni általános bizonytalansági érzésünk, amilyen mértékben tudunk erre az új helyzetre öntudatosan ránevelődni és másokat is ránevelni. Ezen a ponton függ össze egyéni sorsunk és kisebbségi sorsunk, gyermekeink jövő- jének és kisebbségi nevelésünknek kérdése.

Ez az előadás tapogatódzva, de talán mégis rá tudott valahogy mutatni azokra a nagy közösségi és egyéni érdekekre, amelyeknek sikere nevelésünk sikerétől függ. Szavaim abból a hitből születtek és azt a hitet akarják megerősíteni, hogy az időbe belevágó, örökkévaló alapokon nyugvó nevelésnek mindennél nagyobb szerepe van abban, hogy egy nehéz, sötét korban gyermekeinket és a hozzájuk fűződő igazságos élet- érdekeinket meg tudjuk védelmezni és rajtuk keresztül teljesebb jövődőért tudjunk munkálkodni.

László Dezső.